

การออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการจังหวัดฉะเชิงเทรา
LOCAL MUSEUM DESIGN FOR INTERDISCIPLINARY LEARNING: CHACHOENGSAO PROVINCE

จินดา เนื่องจำนงค์¹ และสุชาติ เกาทอง²

Jinda Nuangjumnon¹ and Suchart Thaonthong²

¹นักศึกษาลัทธิสุตร ปร.ด. (สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

²ศาสตราจารย์สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

jinda@hotmail.com, and fineart @buu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา 2) พัฒนาแนวทางการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา และ 3) ศึกษาผลของการพัฒนาการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกจากปราชญ์ชุมชน นักวิชาการ ผู้บริหารองค์กรและการสนทนากลุ่มตัวแทนประชากรในพื้นที่ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาและความต้องการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ปัญหาที่มีความใกล้เคียงกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอื่น คือ งบประมาณในการบริหารจัดการมีจำกัด ขาดเจ้าหน้าที่และบุคลากรดูแลโดยตรง การจัดแสดงวัตถุรวมถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังไม่น่าสนใจ ส่วนความต้องการของพิพิธภัณฑ์ คือ การมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนในด้านของการประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมให้น่าสนใจ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเกิดความรักในชุมชน

2. ผลการศึกษาแนวทางการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการประชุม เสนา สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชนและชาวบ้าน และสนทนากลุ่มกับผู้เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์พบว่า การออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเชิงโครงสร้างของระบบบริหารจัดการ ควรเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ 3 แห่งเป็นหลัก คือ ตลาดคลองสวน ศูนย์การเรียนรู้บ่อนสี ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกัน ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนการออกแบบนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้แบ่งเป็น 2 พื้นที่ คือการจัดแสดงวัตถุแบบถาวร และการจัดพื้นที่แสดงวัตถุแบบชั่วคราว โดยเน้นการออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ให้สัมพันธ์กับสื่อแสดงพร้อมทั้งเอกสารองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

3. ผลของการพัฒนาการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นพบว่ามีความเหมาะสมในการสื่อความหมายในรูปของการออกแบบนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้ผ่านการสาธิต การแสดง การฝึกอบรมให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไป โดยความร่วมมือจากชุมชน นอกจากนี้การออกแบบเชิงระบบบริหารจัดการ ยังได้รับการส่งเสริม สนับสนุนและเกิดความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภายนอก

คำสำคัญ: การออกแบบ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การเรียนรู้แบบสหวิทยาการ การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

The purpose of this research is 1) to study the problems and needs of the local museum in Chachoengsao 2) to develop ways of local museum design for interdisciplinary learning in Chacheongsao province and 3) to study the results of local museum design for interdisciplinary learning of Chacheongsao province. The data were analyzed by using the qualitative analyzing data from documents, in-depth interview from local community philosophers, academics, organization executives and focus-groups with local people. The results of this research revealed that

1) The problems were similar to those of other museums; limited budgets for management, personnel shortage and uninteresting displays and learning activities. The local museum needs the cooperation of the local in museum promoting, learning activities and fostering a love of community in a young generation.

2) The ways of local museum design for interdisciplinary learning of Chacheongsao province should be related to other 3 main learning resources; Klong Suan Old Market, Bonsri Learning Centre and the Sufficiency Economy and Agriculture Philosopher Learning Centre which have integrated learning activities and community cooperation. Material display designs were divided into 2 areas; permanent materials display and temporarily materials display by emphasis of relation between activities and materials display.

3) The results of the ways of Local Museum Design Development Program were meaningful and suitable for demonstration, display and training of students and general public. In addition, the cooperation of the local community, the local administrative organizations, and other organizations also supported the management system design.

Keywords: Design; Local Museum; Interdisciplinary Learning; Cooperation of the Local Community

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ของไทย โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่งสร้างขึ้น โดยองค์กรท้องถิ่นหรือเอกชน มีความสัมพันธ์กับครอบครัว ชุมชน รวมทั้งวัด มีพระสงฆ์ชาวบ้าน ที่ดำเนินการร่วมกันรักษาวัตถุโบราณ ของเก่า มีเจตนาเพื่อให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ ได้เรียนรู้รากเหง้า รักษา มรดกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไม่ให้สูญหาย เป็นสถานที่สร้าง การเรียนรู้ให้เกิดความตระหนัก ชาบซึ่งถึงชาติพันธุ์ นำมาซึ่ง ความภูมิใจในท้องถิ่นของตน นอกจากนี้ยังเป็นการรวบรวม ความรู้ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมเข้ามาจัดไว้ เพื่อให้มีการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ [1] แต่จากการปฏิบัติงาน ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีการนำเสนอโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุเป็น หลัก มีปัญหาหลายประการเกิดขึ้น โดยถูกมองว่าพิพิธภัณฑ์มี ลักษณะเหมือนโกดังเก็บของ หรือคลังเก็บวัตถุของเก่า จนเกิด กระแสวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่สอดคล้องหรือไม่สัมพันธ์กับ บริบททางวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์หลายแห่ง ได้จัดขึ้นเพื่อให้ เป็นพิพิธภัณฑ์ตามจุดมุ่งหมาย หรือใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมซึ่งมีลักษณะเป็นงานฝาก ที่ขาดบุคลากรดูแล และขาดการวางแผนและงบประมาณที่สนับสนุนต่อเนื่อง นิทรรศการที่ปรากฏ จึงเป็นปลายทางของการรวบรวมสะสม สิ่งของมากกว่าที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้จากกิจกรรมทาง

วัฒนธรรมกับชุมชนและโรงเรียนในพื้นที่ ซึ่งความแตกต่าง ของพิพิธภัณฑ์ทั่วไปและพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นคือ พิพิธภัณฑ์ทั่วไปมักเน้นที่การพัฒนาและแสดงของมากกว่าที่จะ พัฒนาและแสดงคน ขณะที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนจะให้ความสำคัญกับการแสดงคนพร้อมกับการแสดงของและ มีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนาคนให้มีความรู้ที่ถูกต้องและ ความสามารถที่เหมาะสมแก่สถานการณ์เป็นสำคัญ [2] สาเหตุ หนึ่งที่ทำให้พิพิธภัณฑ์ขาดโอกาสในการแสดงบทบาทก็คือ การขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากรัฐบาล [3] ซึ่งบางแห่ง ประสบความสำเร็จได้ล้วนมาจากการวางแผนที่ดี ทั้งด้านการ บริหาร งบประมาณบุคลากร การจัดกิจกรรมหลักและเสริม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นจึงต้องพัฒนาควบคู่ไปกับงานด้านอื่น ๆ ให้ได้ใช้ ประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเหมาะสมในเชิงคุณภาพ มากกว่า การเน้นปริมาณ และผนึกกำลังกันโดยทุกคนมีส่วนร่วมและ เป็นเจ้าของวัฒนธรรมซึ่งคงไม่มีสูตรสำเร็จตายตัวในการ บริหารจัดการให้ประสบผลสำเร็จเกิดประสิทธิภาพเหมือนกัน ทุกพื้นที่ได้

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทราที่ยังเปิดดำเนินการ และมีบริบทที่คล้ายกัน จำนวน 9 แห่ง [4] ประสบปัญหา ใกล้เคียงกับปัญหาของพิพิธภัณฑ์ในภูมิภาคหรือในจังหวัด

ใกล้เคียงในภาคตะวันออก ทั้งนี้การออกแบบพิพิธภัณฑ์ต้องคำนึงให้เหมาะสมกับบริบทนั้นๆ จำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คำแนะนำจากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และนักปราชญ์ในชุมชน การมีส่วนร่วมจากชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้การออกแบบพิพิธภัณฑ์ต้องคำนึงภายใต้ข้อจำกัด โดยเฉพาะงบประมาณและบุคลากร มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับองค์ประกอบ ศาสตร์ของสาขาอื่น มาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะมุ่งเน้นเพื่อการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ อันจะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในกระบวนการรับรู้ หรือวัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ และเป็นการฉายภาพให้เห็นถึงคุณค่าด้านต่างๆ ชาวของในพิพิธภัณฑ์จึงเป็นกุญแจที่จะไขไปสู่การศึกษาและรื้อฟื้นองค์ความรู้บางอย่างที่เป็นวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ [5] นอกจากนี้การวิจัยสามารถส่งผลให้เห็นรูปแบบหนึ่งของเทคนิค วิธีการที่จะพัฒนารูปแบบการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้แบบสหวิทยาการในเชิงโครงสร้างการบริหารจัดการ และออกแบบกิจกรรมแบบสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่สามารถดำเนินการได้โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา
3. เพื่อศึกษาผลของการพัฒนาการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา

3. ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาบริบทพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในด้านปัญหาและความต้องการ เพื่อนำมาเป็นฐานการพัฒนาแนวทางการออกแบบเชิงโครงสร้างการบริหารจัดการ และออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. ขอบเขตของพื้นที่ในการวิจัย ใช้พื้นที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 9 แห่งและเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อใช้ทดลองออกแบบและจัดแสดงนิทรรศการ รวมถึงกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ แนวทางการออกแบบ และผลของการพัฒนาการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง มีขั้นตอนในการดำเนินงานและเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1.1 แบบสอบถาม (Questionnaires) 1.2 แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) 1.3 แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) 1.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Groups Guideline) 1.5 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop Guideline)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 3 ลักษณะตามวัตถุประสงค์ คือ

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง มีลักษณะคำถามแบบปลายเปิดกับกลุ่มผู้บริหารผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ทั้ง 9 แห่งจำนวน 20 คน เพื่อได้ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของพิพิธภัณฑ์

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลโดยการสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ชุมชน ผู้บริหารองค์กร นักวิชาการ จำนวน 10 คน โดยใช้การสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การประชุมเชิงปฏิบัติการโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์มาให้ความรู้และแนวทางการออกแบบ จำนวน 30 คน และการสนทนากลุ่มกับผู้บริหารองค์กร ปราชญ์ชุมชน นักวิชาการ ตัวแทนชาวบ้านจำนวน 9 คนเพื่อกำหนดแนวทางดำเนินงานและแนวทางการออกแบบ

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผลของการพัฒนาการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กร คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ แบบสอบถามสำหรับนักเรียนนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 40 คน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าได้แก่ การแสวงหาความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน ทั้งด้านข้อมูล ทฤษฎีและผู้วิจัย [6] สรุปและอภิปรายผลโดยการพรรณนาตามหัวข้อประเด็น

5. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่อง การออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการจังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปเป็น 3 ตอนตามวัตถุประสงค์ คือ

ตอนที่ 1 สภาพปัญหาและความต้องการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา

1. ด้านสภาพปัญหาพบว่า สถานที่จัดเก็บ และรวบรวมวัตถุไม่กว้างพอและขาดผู้ดูแลรับผิดชอบโดยตรง ขาดเอกสารประชาสัมพันธ์แนะนำรายละเอียดของวัตถุ รูปแบบในการจัด การนำเสนอ รูปลักษณะ ความสวยงามของสถานที่ซึ่งไม่น่าสนใจเหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรม นอกจากนี้สิ่งสำคัญมาก คือ ขาดงบประมาณสำหรับการจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการดูแลพิพิธภัณฑ์ได้อย่างต่อเนื่อง

2. ด้านความต้องการพบว่า มีความต้องการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ควรมีการร่วมมือร่วมใจกันของหน่วยงานต่าง ๆ และบุคคลในชุมชนร่วมพัฒนา ควรจัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือ ประชาสัมพันธ์ให้คนในท้องถิ่นได้เห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ให้มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเอง นอกจากนี้ยังต้องการให้จัดกิจกรรมให้น่าสนใจ มีข้อมูลทะเบียนวัตถุและจารึกผู้ทำคุณงามความดี เชิดชูบรรพบุรุษและปราชญ์เฉพาะด้านให้กับคนรุ่นหลังได้รู้จัก โดยมีการจัดวางหรือจัดแสดงวัตถุให้เหมาะสมกับสภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่น

ตอนที่ 2 แนวทางการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา

การดำเนินงานในกระบวนการที่ได้ข้อมูลแนวทางการออกแบบเกิดจากการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการโดยเชิญผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ในระดับชาติมาให้คำแนะนำรวมถึงการระดมสมองจากบุคคลหลายสาขาให้ความคิดเห็น ข้อเสนอที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ในบริบทของพื้นที่จริงทั้งแหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอก รวมถึงปัจจัยตามข้อจำกัดที่สามารถดำเนินการได้โดยคนในชุมชน นอกจากนี้ยังได้กำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการประเด็น รูปแบบ เทคนิค วิธีการ ออกแบบภาพร่างผังความคิดและกำหนดกิจกรรมเพื่อให้ข้อสรุปของการออกแบบในเชิงโครงสร้างการบริหารจัดการและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ สามารถสรุปเป็นประเด็นในรายละเอียดและรูปแบบผังภาพดังนี้

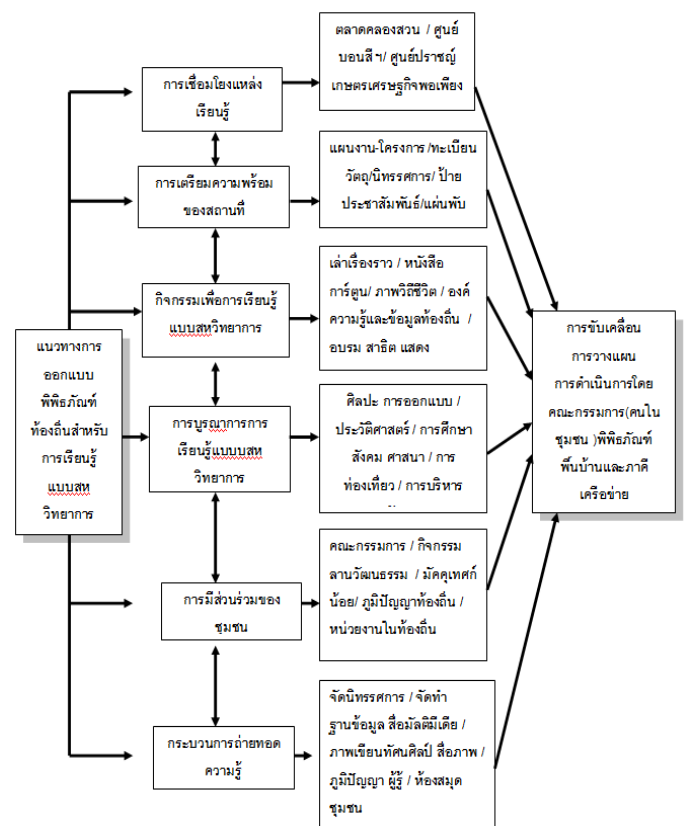
1. การเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้เพื่อการออกแบบพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช โดยการเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ได้แก่ ตลาดคลองสวน 100 ปี ศูนย์การเรียนรู้บ่อนสีเฉลิมพระเกียรติ และศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง

2. การออกแบบพิพิธภัณฑ์สำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการโดยใช้กิจกรรมที่เชื่อมโยงให้เห็นชีวิตในอดีตถึง

ปัจจุบันควรใช้การนำเสนอด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่าเรื่องราว ภาพเขียนด้านทัศนศิลป์ การจัดทำละครสั้น การจัดทำหนังสือการ์ตูน การจัดทำภาพวิถีชีวิต เป็นต้น

3. การจัดทำแผน โครงการ หรือปฏิทินการอบรม มัคคุเทศก์น้อย จัดทำทะเบียนวัตถุอย่างเป็นระบบ ออกแบบผังบริเวณและจัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน จัดทำป้ายหรือแผ่นพับประชาสัมพันธ์

4. การบูรณาการการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ ควรใช้ศาสตร์ต่าง ๆ มาร่วมพัฒนาดำเนินการร่วมกัน โดยมีการจัดกิจกรรมแบบสร้างสรรค์ เช่น กิจกรรมลานวัฒนธรรม อบรมมััคคุเทศก์น้อย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

รูปที่ 1 แนวทางการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ตอนที่ 3 ผลของการพัฒนาการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลสรุปและข้อค้นพบ มีดังนี้

1. ผู้เข้ามามีทรรศการและร่วมกิจกรรม ได้รับความรู้จากข้อมูล คำแนะนำ คำบอกเล่าจากผู้รู้ รวมถึงการเรียนรู้จากวัสดุ สิ่งของเครื่องใช้ที่นำมาจัดแสดง อยู่ในระดับเหมาะสมมาก

2. เทคนิคการออกแบบพิพิธภัณฑ์ในภาพรวม เกี่ยวกับนิทรรศการและงานติดตั้ง มีความเหมาะสม สามารถสื่อความหมายต่อผู้เข้าชม และน่าสนใจโดยมีกิจกรรมแบบมีชีวิตสาธิต และบอกเล่าจากผู้รู้ การจัดทำสื่อองค์ความรู้ในรูปแบบเอกสารและสื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ให้กับผู้เข้าชมได้ร่วมปฏิบัติให้เห็นคุณค่าของความรู้ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน สามารถบอกเล่าเรื่องราวได้ ซึ่งเป็นจุดเด่นของการนำเสนอ

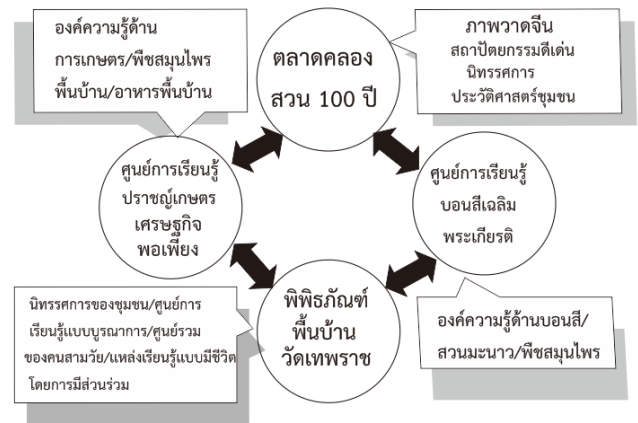
3. ภาพรวมของการออกแบบพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ ส่งผลให้ชุมชนได้เกิดการกระตุ้น การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนนักเรียน นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานและผู้สนใจต่างๆ ได้

6. อภิปรายผล

จากข้อค้นในด้านสภาพปัญหาและความต้องการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ทำให้สามารถสรุปประเด็นที่สอดคล้องกับข้อมูลปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ การบริหารจัดการและงบประมาณในการพัฒนามีจำกัด ขาดเจ้าหน้าที่ดูแลรับผิดชอบโดยตรง รูปแบบการจัดแสดงวัตถุขาดความมีชีวิตที่เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ในมิติสังคมและวัฒนธรรม จากข้อมูลดังกล่าวนี้ ชี้ให้เห็นถึงว่าปัญหามีความคล้ายคลึงกัน เนื่องจากการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีจุดประสงค์เพื่อรวบรวมวัตถุโบราณ สิ่งของมีค่าไม่ให้สูญหาย และตามจุดมุ่งหมายนโยบายของหน่วยงานซึ่งเป็นเจตนาที่ดีมาก แต่ยังขาดความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานต่างๆ จึงมีการจัดกิจกรรมเฉพาะกิจเมื่อมีงานประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนเท่านั้น ส่วนความต้องการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ การมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนที่จะต้องร่วมมือร่วมใจและวางแผนร่วมกัน เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นศูนย์รวมความรู้สามัคคี รวมถึงการรักษาสิ่งดีงามที่สืบทอดกันมา สืบสานให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่โดยให้มีการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมและน่าสนใจ

สำหรับแนวทางการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้เชื่อมโยงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช กับสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ คือ ตลาดคลองสวน 100 ปี ศูนย์การเรียนรู้บอนสีเฉลิมพระเกียรติ ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก ส่วนพื้นที่อื่น ๆ และองค์ความรู้เฉพาะเรื่องควรนำมาจัดเก็บให้เป็นข้อมูลเชิงระบบไว้ ในด้านการเตรียมความพร้อมของสถานที่ ควรมีแผนงาน โครงการการจัดทำทะเบียนวัตถุให้เป็นระบบและชัดเจน รวมถึงป้าย

ประชาสัมพันธ์และเอกสารแนะนำ อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้แบบสหวิทยาการควรมีการบูรณาการร่วมกันในการจัดกิจกรรมโดยอาศัยผู้รู้ ปราชญ์ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนดังที่สรุปเป็นผังภาพดังนี้

รูปที่ 2 แสดงการเชื่อมโยงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเทพราช กับสถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่

ส่วนผลของการพัฒนาการออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนรู้แบบสหวิทยาการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้สะท้อนข้อคิดเห็นหลายแง่มุมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานในปัจจุบันและอนาคตเป็นอย่างมาก โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์และขออภิปรายสรุปตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ด้านกระบวนการ (Process) ในการดำเนินงานออกแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นที่การออกแบบในเชิงโครงสร้างและนโยบายและการออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดแนวทางเป็นรูปธรรม โดยขอความร่วมมือทั้งหน่วยงานภายนอกและหน่วยงานภายใน องค์กร บุคคลในชุมชน คือสภาวัฒนธรรมตำบลเทพราช โรงเรียนวัดเทพราช และโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงภูมิปัญญา ผู้รู้ ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน ร่วมกันทำความเข้าใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้และระดมสมองในประเด็นต่างๆ การวางแผนจึงเป็นขั้นตอนแรกที่สุดของการบริหารจัดการ กลไกการสร้างการมีส่วนร่วมจะทำหน้าที่เป็นกลไกหลักของการการจูงใจอย่างมาก [7] ซึ่งได้ข้อสรุปให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขึ้นมาเป็นตัวแทนของชุมชนเพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก แผนปฏิบัติการ

2. ด้านผลผลิต (Output) จากการดำเนินงานออกแบบร่วมคิด ร่วมทำของชุมชน บุคลากรภายในชุมชนเป็นหลัก โดยมีที่ปรึกษาทางวิชาการมาช่วยส่งเสริม สนับสนุน จนได้ผลเชิงปริมาณเป็นชิ้นงาน คือ เอกสารองค์ความรู้เผยแพร่พิพิธภัณฑ์แผ่นพับประชาสัมพันธ์ 5 ภาษาได้แก่ ภาษาไทย อังกฤษ ญี่ปุ่น จีนและกัมพูชา ชิ้นงานสร้างสรรค์ เช่น ภาพวาด

โปสการ์ด สมุดภาพ งานออกแบบตราสัญลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ ในส่วนของผลเชิงคุณภาพ เช่น ความสนใจ ความพึงพอใจ การมีส่วนร่วม การกล้าแสดงออกของนักเรียน นักศึกษา จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ การร่วมมือร่วมใจมีมากขึ้นจากการจัดกิจกรรม

3. ด้านผลลัพธ์ (Outcome) มีการดำเนินจัดประชุม และดำเนินงานตามกิจกรรมที่ออกแบบและวางแผนร่วมกัน มีการปรับปรุงแบบ การจัดนิทรรศการ การจัดวางวัตถุสิ่งของ และมีกิจกรรมแบบมีชีวิต เน้นสาธิตและให้ผู้สนใจปฏิบัติได้จริง เช่น สาธิตการนำสมุนไพรจากท้องถิ่น ใบหม่อน นำสมุนไพรหญ้าหวาน น้ำผึ้ง สาธิตการทำอาหารพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีการออกแบบเชื่อมโยงการเรียนรู้กับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ส่งผลถึงผู้เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนได้บรรจุโครงการและกิจกรรมไว้ในแผนงบประมาณของเทศบาลตำบลเทพราช ดังนั้นการจัดการความคิดเชิงกลยุทธ์ รูปแบบจึงต้องมีความยืดหยุ่นรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของพิพิธภัณฑ์ศตวรรษที่ 21 มิติของผู้นำจึงเป็นผู้อำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการใช้ความรู้และทักษะใหม่ที่ได้มาจากการพัฒนาผู้นำ [8] นอกจากนี้เห็นว่าครูจึงควรมีบทบาทในการนำนักเรียนเข้ามาเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นของนักเรียนเองจากพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้มีความภูมิใจในท้องถิ่นและบุรุษของตนเอง อีกทั้งเป็นการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอันเป็นแหล่งเรียนรู้ให้คุ้มค่าอีกด้วย [9]

4. ด้านผลกระทบ (Impact) จากการวางแผนและออกแบบเชิงโครงสร้างและการออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยร่วมกับชุมชนเทพราช ซึ่งเกิดจากความร่วมมือของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามามีบทบาท ส่งเสริมสนับสนุนทั้งบุคลากรและงบประมาณบางส่วน ทั้งนี้ชุมชนเกิดการตื่นตัวได้รับแนวคิดที่เป็นประโยชน์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ทำให้ความรู้ ความเข้าใจในการขับเคลื่อนงาน มีแนวทางร่วมกัน สามารถดึงดูดเด่น อัตลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อกัน ได้รับการสนับสนุนทั้งเชิงอนุรักษ์และเผยแพร่ให้กับพิพิธภัณฑ์อื่นๆ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน รวมถึงโรงเรียนในเขตพื้นที่ใกล้เคียงด้วย

5. ด้านความยั่งยืน (Sustainable) คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ได้ให้ข้อมูลและจัดทำข้อมูลเนื้อหาความเป็นมา เอกสารองค์ความรู้ มีสื่อการเรียนรู้และกิจกรรมหลายรูปแบบเป็นแนวทางให้ดำเนินการต่อเนื่องได้อาทิ การถ่ายทอดองค์ความรู้โดยการอบรมมัคคุเทศก์น้อยสำหรับนักเรียนในโรงเรียนพื้นที่ใกล้เคียง คือโรงเรียนวัดเทพราช ทั้งนี้ยังมีข้อเสนอที่จะจัดทำหลักสูตรที่บูรณาการสู่การเรียนรู้การสอน การเรียนรู้นอกห้องเรียน ใช้ปราชญ์ท้องถิ่นและสถานที่สำคัญ

เชื่อมโยงเป็นแหล่งเรียนรู้แบบสหวิทยาการ นอกจากนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังได้เห็นความสำคัญ จัดสิ่งสนับสนุนให้เกิดการบูรณาการของกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

ผลการศึกษาวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงปัญหา ความต้องการ และได้แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตามบริบทของพื้นที่ เกิดองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน สังคมและวัฒนธรรมพร้อมทั้งสื่อของการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ ทำให้ชุมชนเกิดการร่วมคิดร่วมทำ ตระหนักและเห็นคุณค่าและมีเป้าหมายของการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์มากขึ้นโดยมีการเชื่อมโยงกับกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีและเปิดโอกาสให้เครือข่ายทั้งภายในและภายนอกได้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน

7. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการส่งเสริมและเพิ่มบทบาทของปราชญ์ชาวบ้าน มาถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา หรือ อบรมกิจกรรมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน สังคม วัฒนธรรมให้กับนักเรียนและเยาวชนอย่างต่อเนื่องและมีการเสวนาในวันสำคัญ

ทางวัฒนธรรมของประเทศ

2. โรงเรียนในเขตพื้นที่ควรจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์น้อยเพื่อเชื่อมโยงกับพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวในวัฒนธรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

3. สถาบันการศึกษาและองค์กรในทุกระดับของท้องถิ่น ควรจัดแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานบริการวิชาการสู่ท้องถิ่นร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- [1] ศรีศักร วัลลิโภดม. 2551. พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็กประไพ วิริยะพันธุ์.
- [2] สายันต์ ไพเราะญัตติ. 2558. กระบวนการพิพิธภัณฑ์บริหาร. วารสารอยุธยาศึกษา ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2558.
- [3] ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. 2549. พิพิธภัณฑ์ไทยกับการไล่ตามความฝัน. จุลสารทอดจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 9 (มิถุนายน 2548 – พฤษภาคม 2549).
- [4] ศุภย์ศิลป์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนนครินทร์. 2556. ข้อมูลพิพิธภัณฑ์จังหวัดฉะเชิงเทรา. (เอกสารอัดสำเนา).

- [5] ปณิดา สระ วาสี, ชีวสิทธิ์ บุญเกียรติ.2557.
คนทำพิพิธภัณฑ์. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษย
วิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- [6] สุภากร จันทวานิช. 2547.**การวิเคราะห์ข้อมูล
ในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [7] กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2553.
**การบริหารจัดการวัฒนธรรมพื้นบ้านแบบ
มีส่วนร่วมด้วยนวัตกรรมการวิจัย**.
กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- [8] Johnson, Julie I. 2012. Museums,
Leadership, and Transfer: **An Inquiry into
Organizational Supports for Learning
Leadership**. [On-line]. Retrieved October
3, 2012. from
http://etd.ohiolink.edu/view.cgi?acc_num=antioch1347914892
- [9] นวลลออ ทินานนท์. 2544. **รายงานการวิจัย
การศึกษางานหัตถกรรมพื้นบ้านในจังหวัด
นครนายก**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.